

TAUTSAIMNIECĪBAS TIESISKAIS IETVARS UN TĀ ATTĪSTĪBAS IZAICINĀJUMI

Ārija Meikališa
arija.meikalisa@lu.lv

Atslēgas vārdi: *tiesiskums, kriminālprocess, administratīvais pārkāpums, atbildības subjekts, konstitucionālā aizsardzība, apdrošināšana, intelektuālā īpašuma tiesības, konkurences tiesības*

Tautsaimniecības ilgtspējīga attīstība nav iedomājama bez kvalitatīva tās tiesiskā regulējuma, kas atbilst tiesību normu saprotamības, stabilitātes, prognozējamības un citām prasībām. Mūsdienu mainīgās dzīves apstākļos mainās arī tās tiesiskais regulējums. Lai veiktu tā izpēti, identificētu noteiktus tautsaimniecību regulējošo tiesību normu un to piemērošanas problēmaspektus, kā arī ieteiktu to risinājumus, tiek īstenots valsts pētījumu programmas EKOSOC-LV projekts 5.2.10. "Ilgtermiņa tautsaimniecības transformācijas tiesiskā ietvara efektivitātes paaugstināšanas modeļa izstrāde".

Šī projekta īstenošanas mērķis ir:

- 1) sniegt jaunas un ilgtermiņā izmantojamas zināšanas par tautsaimniecības tiesiskās vides stabilitāti kā investīciju piesaisti un inovāciju ieviešanu tautsaimniecībā ietekmējošu apstākļu;
- 2) izstrādāt modernus, ilgtspējīgus un cilvēktiesībām atbilstošus ieteikumus tautsaimniecības tiesiskā ietvara efektivitātes paaugstināšanai.

Projekta ietvaros aptuveni divu kalendāro gadu garumā veikti pētījumi par tiesiskajiem aspektiem, kas svarīgi tautsaimniecības sekmīgai attīstībai. Īpaša uzmanība veltīta tautsaimniecības interešu konstitucionālās aizsardzības, kriminālprocesa un admi-

nistratīvi tiesiskās aizsardzības, kā arī apdrošināšanas tiesību, intelektuālā īpašuma tiesību un konkurences tiesību jomai. Šajā tekstā raksturoti pētnieku veiktie teorētiskie darbi, kuros, cita starpā, padziļināti analizēti arī normatīvie akti un to piemērošana, apzināti to trūkumi un izstrādāti novēršanas ieteikumi.

Pētījuma īstenošanā piedalījušies Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes pētnieki: *Dr.iur.* Ārija Meikališa, *Dr.iur.* Kristīne Strada-Rozenberga, *Dr.iur.* Anita Rodiņa, *Dr.iur.* Edvīns Danovskis, *Dr.iur.* Vadims Mantrovs, *M.iur.* Gunārs Kūtris, *M.iur.* Jekaterina Makurina un Jānis Maizītis.

Pētījuma saturisko virzienu tuvāks raksturojums atklāj, ka konstitucionālo tiesību jomā pastiprināta uzmanība veltīta tautsaimniecības interešu konstitucionāli tiesiskai aizsardzībai, plašāk pievēršoties Satversmes tiesas procesa aktuāliem jautājumiem. Meklētas atbilde uz jautājumu, vai Satversmes tiesu var uzskatīt par reālu un efektīvu tiesību aizsardzības instrumentu. Šis tiesiski nozīmīgais jautājums pēģināts analizēt un raksturots konferenču runās un tēzēs, kā arī vairākos rakstos, kas publicēti Latvijā un arī ārvalstīs. Novatoriska un īpaši nozīmīga ir jaunā ideja par aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptu, kā arī atziņām par to, kāda loma un nozīme tautsaimniecības interešu tiesiskajā aizsardzībā un tās stiprināšanā var būt Satversmes

tiesai. Pētījumu gaitā secināts, ka Satversmes tiesa nav nodalāma no valsts kopīgo mērķu sasniegšanas, ko var nodrošināt visu valsts varu realizējošo institūciju konstruktīva sadarbība plašākā izpratnē. Nacionālā attīstības plāna izpratnē Satversmes tiesas vistiešākā ietekme izcilas uzņēmējdarbības vides nodrošināšanā ir saistāma ar sakārtotas tiesiskās bāzes veidošanu. Satversmes tiesa, īstenojot savas tiesības, nevis grauj uzņēmējdarbības vidi, bet tieši aizsargā uzņēmējdarbības veicējus, ko nodrošina tiešā iespēja ikvienam uzņēmējam iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā, sprieduma juridiskā daba un Latvijas konstitucionālās kontroles sistēmas efektivitāte. Lai arī praksē ir radušies jautājumi par Satversmes tiesas sprieduma izpildi, lēmuma *ex tunc* izmantošana ne tik vien nodrošina iespēju novērst personai radīto pamattiesību aizskārumu, bet arī apstiprina *expressis verbis* neformulētu, bet pastāvošu aktīvā pamattiesību aizsargātāja konceptu. Pētot tiesību zinātnes nozīmi Satversmes tiesas procesā, secināts, ka kvalificētu zinātnieku darbība kā būtiska vērtējama tiesību normu konstitucionalitātes nodrošināšanā. Pirmkārt, politiski neieinteresēta zinātnieka uzdevums ir palīdzēt likumdevējam izšķirt visus par un pret, pieņemot izšķirīgu lēmumu Satversmes tiesas kompetences jautājuma risināšanā. Otrkārt, zinātnieki kā viedokļu sniedzēji tiek iesaistīti Satversmes tiesas procesos. Ņemot vērā Satversmes tiesas procesā piemēroto objektīvās izmeklēšanas principu, personu aicināšana izteikt viedokli nozīmē, ka šīs personas bauda autoritāti Satversmes tiesas acīs. Strīdi, kas nonāk Satversmes tiesā, var skart pilnīgi visas juridiskās zinātnes apakšnozares, un tas nozīmē, ka ikviens zinātnieks var tikt iesaistīts Satversmes tiesas procesā¹.

Tautsaimniecības tiesiskā regulējuma noieiktības paaugstināšanā būtiski ir pētījumi administratīvo tiesību jomā. To ietvarā skatīta atbilstīga atbildzinājuma un administratīvās atbildības subjektu noteikšanas problemātika. Pētot atbilstīga atbildzinājuma proble-

mātiku, secināts, ka atbilstīga atbildzinājuma līdzekļus administratīvajā procesā iespējams iedalīt divās grupās: procesuālajos atbildzinājuma līdzekļos un materiālajos atbildzinājuma līdzekļos. Parasti par atbilstīgu atbildzinājumu ir uzskatāma procesuālā atbildzinājuma līdzekļa piemērošana (piemēram, administratīvā akta atcelšana, atzišana par prettiesisku u. c.). Tikai izņēmuma gadījumā piemērojami arī materiālie atbildzinājuma līdzekļi (valsts atbildība) — iestādes atvainošanās vai atbildzinājums naudā. Atzīts, ka morālā kaitējuma institūta primārā jēga nav atbildzināt emocionālus pārdzīvojumus vai “morālas ciešanas”, bet gan nodrošināt tiesības saņemt atvainošanās vai atbildzinājumu naudā gadījumos, kad citu atbildzinājuma veidu piemērošana nav efektīva jeb atbilstoša. Pētījuma rezultātā izvirzīts priekšlikums valsts atbildības regulējumā atteikties no personiskā un morālā kaitējuma kā obligāta priekšnoteikuma, lai privātpersona saņemtu atvainošanās vai atbildzinājumu naudā par prettiesisko rīcību. Tā vietā var noteikt, ka valsts atbildības līdzekļi — atvainošanās un atbildzinājums naudā — piemērojami tad, ja citu Administratīvā procesā noteikto tiesību īstenošana konkrētajā situācijā, ievērojot tiesību aizskāruma būtiskumu, nav uzskatāma par efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli. Ja prettiesiskā rīcība privātpersonai radījusi arī objektīvi konstatējamas neērtības (gan reālas sekas, piemēram, kaitējumu dzīvībai, veselībai, brīvībai, gan varbūtējus emocionālus pārdzīvojumus), tad tās ir ņemamas vērā, nosakot atbildzinājuma veidu un apmēru.

Savukārt, pētot administratīvās atbildības subjekta problemātiku, secināts ka publiska persona nav administratīvās atbildības subjekts. Par publiskas personas izdarītu administratīvu pārkāpumu atbildību piemēro šīs personas amatpersonai. Savukārt administratīvo atbildību publiskas personas amatpersonai var piemērot arī tad, ja panta sankcijā amatpersona nav norādīta kā speciālais subjekts. Šādā gadījumā amatpersonai piemēro

sodu, kāds sankcijā noteikts fiziskai personai. Tāpat atzīts — kaut arī Administratīvo pārkāpumu kodeksā nav noteikti priekšnoteikumi, lai fiziskas personas darbību vai bezdarbību attiecinātu uz juridisku personu, tiesu praksē tiek ievērota tiesību doktrinā formulētā atziņa, ka juridiskai personai administratīvā atbildība tiek piemērota tad, ja pārkāpums izdarīts juridiskas personas interesēs. Šobrīd tiesu praksē nav konstatējamas būtiskas problēmas, piemērojot administratīvo atbildību juridiskai personai. Attiecībā uz valdes locekli kā administratīvās atbildības speciālo subjektu atzīts, ka pastāvošās tiesību normas viņam atbildību paredz tad, ja valdes loceklis ir tāda pienākuma subjekts, par kura neizpildi paredzēta administratīvā atbildība vai gadījumā, ja likumdevējs prezumē, ka par juridiskās personas interesēs izdarīto pārkāpumu atbildība jāuzņemas tieši valdes loceklim. Taču šobrīd nav skaidri kritēriji, kurus likumdevējs izvēlējis, lai par juridiskas personas izdarīto pārkāpumu atbildību piemērotu valdes loceklim.² Tādējādi gan šis, gan citi ar administratīvo atbildību saistītie jautājumi vēl prasa pilnveidi, kurā būtiska loma prognozējama arī tiesību zinātniekiem.

Administratīvo tiesību jomā īpaši nozīmīgs pētījumu rezultāts ir arī Edvīna Danovska monogrāfija "Publisko un privāto tiesību dalījuma saturs un piemērošanas problēmas Latvijā"³. Šajā monogrāfijā pirmo reizi formulētas valsts pārvaldes iestāžu lēmumu grupas, kuras ietekmē privāttiesiskās attiecības, arī attiecības starp komersantiem. Monogrāfijā padziļināta uzmanība pievērsta arī valsts pārvaldes iestāžu pieņemto lēmumu ietekmei uz civillietu izskatīšanu tiesā, tostarp pētīta administratīvo pārkāpumu lietās pieņemto lēmumu ietekme civiltiesiskās attiecībās un civiltiesisku faktu nozīme, izskatot administratīvo pārkāpumu lietas.

Tautsaimniecības interešu aizsardzības kriminālprocesuāli tiesiskās jomas apskatā galvenā uzmanība ir pievērsta kriminālprocesuālo tiesību jomu regulējošā galvenā tiesību

akta — Kriminālprocesa likuma (KPL) un tā piemērošanas analīzei. 2015. gadā apritēja desmit gadi kopš KPL stāšanās spēkā — tas radīja pamatu tā apskatam pievērsties īpaši aktīvi. Šī likuma pieņemšanas gaitā tika ieviestas būtiskas izmaiņas kriminālprocesuālajā kārtībā, radot jaunus institūtus, atsakoties no iepriekš zināmajiem un nozīmīgi grozot līdzšinējo tiesisko regulējumu. Diemžēl līdz ar Kriminālprocesa pieņemšanu kriminālprocesuālo tiesību būtiska reformēšana nenoslēdzās — tā turpinājās ar lielu intensitāti gan skaitliskā, gan saturiskā aspektā. Pēdējo nedaudz vairāk kā desmit gadu laikā KPL grozīts gandrīz 30 reizi. Grozījumi gan kvantitatīvi, gan arī kvalitatīvi bijuši pamatīgi. Kopumā KPL A un B daļā grozīti gandrīz 60% pantu: A daļā — vairāk kā 50%, B daļā — vairāk kā 60%, savukārt C daļa, kas veltīta starptautiskajai sadarbībai, ieguvusi pavisam citu veidolu. Tas neliecina par tiesiski stabila regulējuma esamību, kas savukārt nevar tikt vērtēts pozitīvi arī no tautsaimniecības attīstības viedokļa. Kriminālprocess, kā tiesiski regulēta procedūra, kuras laikā risina attiecības, kas radušās sakarā ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanu, tieši attiecas uz tautsaimniecības interesēm, jo, pirmkārt, katrs noziegums skar tautsaimniecības intereses, mazina uzticēšanos valstij un tās spējai pasargāt savus iedzīvotājus, ieguldītājus u. tml., katrs tiesvedības process rada izdevumus, iesaistīto personu tiesību un pienākumu ierobežojumus, kas atkal var skart tautsaimniecības intereses. Visiem šiem problēmaspektiem tikusi pievērsta padziļināta uzmanība projekta izpildes gaitā, tie pētīti un analizēti, mēģinot apzināt, kas ir tiesiski un kas nav tādi, kas ir sabiedrības un tautsaimniecības attīstības interesēs. Kriminālprocesuālās jomas pētījumu rezultātā sagatavotas divas monogrāfijas, tie atspoguļoti daudzos rakstos un konferenču runās.⁴ Mūsdienu kriminālprocesa raksturīga iezīme ir mantisko jautājumu risinājuma aktualitāte, kura nozīme arvien palielinās. Neraugoties uz minēto, šis ir viens no tiem jautājumiem,

kurā visvairāk neskaidrību. Tieši šī iemesla dēļ projekta izpildes gaitā mantisko jautājumu risinājumam pievērsta īpašu uzmanību. Neskaidrības apzinātas, un to risinājumi ieteikti tādos jautājumos kā cietušā interešu valsts aizsardzība kriminālprocesā, mantas konfiskācija kriminālprocesa ietvaros, īpaši pētot noziedzīgi iegūtas mantas konfiskāciju, mantas arests kā pagaidu nodrošinājuma līdzeklis, tiesu prakse par kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgos termiņos, tāda moderna iezīme kā kriminālprocess pret juridisko personu u.tml. Pētījumu rezultātā sniegtie ieteikumi pamatā saistāmi ar ierosinājumu likumdevējam nebūt tik paviršam un neapdomīgam tiesisko risinājumu meklējumos, jo ikviens neapdomīgs solis nozīmē cilvēktiesību, tai skaitā mantisko interešu, ierobežošanu. Ieteikts šos jautājumus kriminālprocesā reglamentēt tā, lai vienlaicīgi tiktu nodrošināta efektīva cietušo un valsts interešu aizsardzība un to personu kriminālprocesuālās garantijas, kuru intereses tiek ierobežotas kriminālprocesa gaitā. Jātceras, ka kriminālprocess nav (tikai) represijas mehānisms, bet gan bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē tas kalpo krimināltiesisko attiecību taisnīgam risinājumam.

Nozīmīgs darbs veikts, izdarīti secinājumi un izvirzīti priekšlikumi arī privāto tiesību jomā, aptverot vairākus būtiskus jautājumus tiesību zinātnē un tautsaimniecībā. Svarīgi secinājumi un priekšlikumi radušies, pētot konkurences tiesību u.c. aktuālos jautājumus.⁵ Liela uzmanība pievērsta inovāciju aizsardzības izpētei gan intelektuālā īpašuma tiesībās vispār, gan atsevišķos intelektuālā īpašuma objektos, piemēram, autoritībās, ģeogrāfiskās izcelsmes norādes un preču zīmēs.⁶ Tāpat uzmanība pievērsta pētījumiem par riska regulējumu Latvijas un Eiropas Savienības tiesībās apdrošināšanas tiesību ietvaros. Šajā jautājumā mēģinot sakārtot attiecīgās sfēras tiesisko regulējumu, Latvijas likumdevējs no jauna atkārtojis kļūdu, kas jau bija spēkā esošo tiesību normu

pamatā un kuru Eiropas Savienības tiesa atzina par neatbilstošu ES transportlīdzekļu vadītāju atbildības apdrošināšanas regulējumam. Lai šo kļūdu novērstu, nepieciešams pārskatīt vairākas spēkā esošās tiesību normas.⁷ Padziļināta analīze tikusi vērsta uz ES tiesībām kopumā, tāpat arī atsevišķu līgumtiesisku jautājumu, kā, piemēram, noilguma izpēti, kas ietekmē tautsaimniecību kopumā, jo ļauj saprast laika posmu, kurā sabiedrības indivīdiem jāpiesaka prasījumi, kas izriet no apdrošināšanas līguma. Secināts, ka pašreiz pastāv neskaidrības par noilguma aprēķināšanu. Lai nepilnības novērstu, nepieciešams veikt grozījumus atbilstošajās tiesību normās. Secināts, ka, detalizēta piedāvājuma izstrādāšanai pētījumus nepieciešams turpināt.⁸

Ievērojot iepriekš norādīto, var atzīt, ka projekta īstenošanas gaitā veiktie pētījumi vainagojušies ar nozīmīgiem rezultātiem. Ir pamats uzskatīt, ka izdarītie secinājumi un izteiktie priekšlikumi varētu būtiski ietekmēt gan tiesību zinātnes attiecīgo apakšvirzienu attīstību, gan tiesību normu praktisko piemērošanu. Veikto pētījumu novatorisms saskatāms apstākļi, ka vairumā gadījumu tie ir attiecīgā jautājuma pirmie zinātniskie izvērtējumi Latvijā. Savukārt praktiskais noderīgums redzams pētījumu rezultātā tapušajos konkrētajos priekšlikumos, kas var būt nozīmīgi gan tiesību normu jaunradē, gan to piemērošanā. Ņemot vērā apstākli, ka pētījumi ne tikai ir veikti un to rezultāti demonstrēti starptautiskās un vietējās konferencēs, lielākā to daļa jau publicēti un pilnā apjomā pieejami ikvienam interesentam. Šis apstāklis palielina projekta rezultātu izplatību citu zinātnieku, kā arī jurisprudences praktiķu vidū, kas gan rada pamatu turpmākai zinātniskai diskusijai, gan palielina atziņu praktisko pielietojamību. Izvirzīto jautājumu aktualitāte līdz ar esošajām publikācijām nav izsmelta: visi jautājumi ir kompleksi un tiem noteikti nepieciešams pievērst uzmanību arī projekta īstenošanas tālākos posmos. Šī nepieciešamība nosacīta arī ar iepriekšējo pētījumu rezultātā izdarīto

secinājumu, ka mūsdienu tiesību sistēma raksturojama kā nestabila, strauji un būtiski mainīga. Šādai situācijai ir gan savi objektīvi, gan subjektīvi iemesli. Domājams, ka nākotnē nav prognozējama īpaša stabilitāte un tiesību normas arī turpmāk piedzīvos daudzas un būtiskas izmaiņas. Lai novērstu šos biežos un pienācīgi nepārdomātos tiesību normu grozījumus, būtu nepieciešama kvalitatīva tiesību normu un to piemērošanas analīze no zinātnes skatu punkta, kā arī zinātniski pamatota pieeja no tiesību normu radītāju puses. Pētījumi tiks turpināti arī nākamajos projekta posmos. Īsumā raksturojot turpmākās ieceres, var norādīt, ka tautsaimniecības interešu konstitucionālās aizsardzības jomā uzmanība tiks koncentrēta uz Satversmes tiesas judikatūras pētniecību, turpinot analizēt juridiskās personas tiesību aizsardzības iespējas. Vienlaikus paredzēts uzmanību veltīt arī tādiem nozīmīgiem konstitucionālās tiesvedības jautājumiem kā pagaidu noregulējums, noregulēts procesuāls jautājums Satversmes tiesas procesā. Tiks izdarīti kopīgi secinājumi par konstitucionālās kontroles nozīmi un ietekmi, ņemot vērā, ka 2016. g. aprīlī 20 gadu kopš Latvijā pastāv Satversmes tiesa. Savukārt administratīvi tiesiskajā jomā plāni saistās ar administratīvo pārkāpumu tiesību mācību grāmatas izstrādi, kā arī īpaša studiju kursa "Administratīvā pārkāpuma tiesības" ieviešanu LU Juridiskās fakultātes Tiesību zinātņu bakalaura studiju programmā. Kriminālprocesuālajā jomā pastiprināti joprojām pievērsīsim mantisko jautājumu tiesiskai reglamentācijai, turpinot analizēt aresta uzlikšanu mantai un kompensācijas, kā arī noziedzīgi iegūtās mantas tiesiskā regulējuma un tā piemērošanas prakses aktuālo problemātiku, savukārt riska (apdrošināšanas tiesības) un inovāciju regulējumā uzmanība tiks pievērsta gan ES un nacionālā regulējuma nepilnībām, gan ES un nacionālā regulējuma mijiedarbības jautājumiem.

Darāmā vēl gana daudz. Tāpat jāatzīst, ka projekta gaitā veiktie pētījumi nav varējuši un

diez vai varēs atrisināt visas tiesiskās problēmas. Tomēr ir pamats uzskatīt, ka vismaz dažos tiesību virzienos šie rezultāti spēs sekot jaunrades un tiesībspējošanas kvalitāti, cita starpā, veicināt arī tautsaimniecības veiksmīgu attīstību.

Avoti un piezīmes

- ¹ Rodiņa A. Juridiskā zinātne un Satversmes tiesas process. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 326.–341. lpp.; Rodiņa A. Tautsaimniecības attīstība: Satversmes tiesas loma un nozīme. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 100.–111. lpp.; Rodiņa A. Aktivā pamattiesību aizsargātāja koncepts konstitucionālā tiesvedībā. Grām.: *2015. g. zinātniskā konference. Tēzes*. Rīga: Rīgas Stradiņa Universitāte, 2015, 373. lpp.; Rodiņa A. The Constitutional Court as the Guardian of the Constitutional Order of the Republic of Latvia: Some Important Decisions in 2013. *European Review of Public Law*. 2014. 26: 4. Pieejams [par maksu] <http://www.eplopublications.eu/component/virtuemart/erpl26-4-94-detail.html>
- ² Danovskis E. Atbilstīga atlīdzinājuma izpratne administratīvajās tiesībās. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 230.–240. lpp. Danovskis E. Administratīvā pārkāpuma subjekta noteikšanas problēmas. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU

- Akadēmiskais apgāds, 2015. 53.–60. lpp.
- ³ Danovskis E. *Publisko un privāto tiesību dalījuma saturs un piemērošanas problēmas Latvijā*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.
- ⁴ Meikališa Ā. Tiesiskās kultūras ietekme uz kriminālprocesa termiņu saprātīgumu. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 472. lpp.; Maizītis J. Kriminālprocess: zinātne, kultūra. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 453. lpp.; Makurina J. Noziedzīgi iegūtas mantas aresta īpatnības un aktuālā problemātika. *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 462. lpp.; Maizītis J. Uzņēmējdarbība, noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā un vienkāršotie procesi. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 61.–69. lpp.; Makurina J. Aresta uzlikšana juridiskās personas mantai un ar to saistītā problemātika. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 70.–74. lpp.; Meikališa Ā. Kriminālprocesā aizskartā mantas īpašnieka tiesiskais statuss un tā aktuālā problemātika. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 81.–99. lpp.; Strada-Rozenberga K. Krimināltiesisko piespiedu līdzekļu piemērošana juridiskai personai. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 112.–137. lpp.; Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. *Kriminālprocess. Raksti 2010–2015*. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 656. lpp.; *Kriminālprocesa likumam — 10: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Prof. Ā. Meikališas zin. red. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 448 lpp. Tajā iekļauti raksti: Ā. Meikališa. Gūtās atziņas, saņemtās mācības un radītie izaicinājumi Kriminālprocesa likuma darbības desmitgadi atzīmējot; Ā. Meikališa. Kriminālprocesa likumam 10 — fakti, vērtējumi, prognozes; J. Maizītis. Būtiski sasniegtais kriminālprocesā; G. Kūtris. Valsts kā cietušā tiesības saņemt kaitējuma kompensāciju: Kriminālprocesa likuma darbības desmit gadi; K. Strada-Rozenberga. Iztiesāšanas nepārtrauktība kā krimināllietu iztiesāšanas vispārīgs noteikums — pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi; J. Makurina. Aresta uzlikšanas mantai institūta attīstība pēc Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās un tā turpmākas pilnveidošanas perspektīvas.
- ⁵ Mantrovs V. Trade secrets: Overlap with restraint of trade, aspects of enforcement: AIPPI Latvian National Group report. AIPPI, 2015, Q 247. Sk. internetā: <https://www.aippi.org/download/committees/247/GR247latvia.pdf>; Mantrovs V. Available defences in the provisional measures: Between the enforcement directive and national law. *International Comparative Jurisprudence*. 2015. 1: 55–65. Sk. internetā: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2351667415000025>

- ⁶ Mantrovs V. The impact of EU Collective Management Directive on the Latvian Copyright Law. In: Nérison S., Kelli A., Nemvalts K., Felchner K., Čekanavičius A., Mantrov V., Usonienė J., Despringre C., Masalskytė A. *Autorių teisių ir gretutinių teisių kolektyvinio administravimo reforma Europoje*. Konferencijos pranešimų rinkinys. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015. Sk. internetā: https://www.mruni.eu/lt/naujienos/detail.php/autoriu-teisiu-ir-gretutiniu-teisiu-kolektyvinio-administravimo-reforma-euro-poje-/223466/300#.VqXR7_197IU
- ⁷ Mantrovs V. ES tiesu prakse nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanai OCTA ietvaros: Latvijas problēmjaucājumi. Grām.: *Jurisprudence un kultūra: pagātnes mācības un nākotnes izaicinājumi*. Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes 5. starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 560. lpp.
- ⁸ Mantrovs V. Noilguma regulējums apdrošināšanas līgumā. Grām.: *Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā*. Latvijas Universitātes 73. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015. 75.–80. lpp.

THE LEGAL FRAMEWORK OF NATIONAL ECONOMY AND CHALLENGES OF ITS DEVELOPMENT

Ārija Meikalīša

arija.meikalisa@lu.lv

Summary

Key words: *rule of law, criminal process, administrative violation, subject of responsibility, constitutional protection, insurance, intellectual property right, competition right*

The article examines the aims, objectives, and achievements of the first three stages and future plans of Project 5.2.10 “Elaboration of a Sustainable Model for Increasing the Effectiveness of the Legal Framework for Economic Transformation” of the State Research Programme.

The following has been defined as the aim for the project: first of all, provide new knowledge, to be applied in the long term, on the stability of economic legal environment as a factor with impact upon attraction of investments and implementation of innovations; and, second, to elaborate advanced, sustainable, and human rights compliant to recommendations, to increase the effectiveness of the legal framework for economy. The article presents the achievements of the project in conducting research on legal aspects, which are important for successful economic development, focusing, in particular, upon the fields of constitutional protection, legal protection in criminal and administrative law, insurance law, intellectual property law, and competition law. Information on researchers’ activities in conducting theoretical studies, in-depth analysis of legal acts and application thereof, inter alia, identifying deficiencies and elaborating recommendations for elimination thereof is provided.

Par autori

Ārija Meikališa — Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore, Latvijas Zinātņu akadēmijas korespondētājlocekle, Latvijas Zinātņu padomes eksperte juridiskajā zinātnē. Vairāk kā 100 zinātnisko publikāciju, tai skaitā monogrāfiju par kriminālprocesa jautājumiem. Piedalījies vairāk kā 17 zinātnisku projektu izpildē un vadīšanā, referējusi vairāk kā 40 zinātniskajās, tai skaitā vairāk kā 20 starptautiskajās konferencēs.